
УДК 911.6 : 030(477)

Анатолій Шушківський

науковий співробітник,

Інститут енциклопедичних досліджень НАН України

Особливості наповнення статей про науковців у галузевих енциклопедіях України

Енциклопедичні дослідження нині є маловивченою ланкою джерелознавства. Тому аналіз багатьох аспектів теорії укладання різного роду енциклопедій — основного акумулятора знань — потребує ще багатьох зусиль. Розглянемо принципи наповнення статей про наукових діячів у галузевих українських енциклопедіях. Були взяті до уваги статті, що ввійшли до енциклопедій, які вже видані повністю («Географічна енциклопедія України» [2], «Українська мова» [8], «Юридична енциклопедія» [11], «Енциклопедія історії України» [3]) або тільки частково («Енциклопедія української літератури “Азбуковник”» [1], «Українська Літературна Енциклопедія» [7], «Мистецтво України» [5], «Шевченківська енциклопедія» [9]). Для аналізу відібрано персоналії, які є у всіх згаданих виданнях, а також ті, що подані лише в одній з галузевих енциклопедій.

Спільною ознакою для цих енциклопедій при доборі реєстру вчених є те, що укладачі намагаються спиратися не на формальний критерій (наприклад, наявність докторського ступеня), а на факт лідерства у відповідній галузі (залежно від спрямування видання). Галузеві енциклопедії додають до своїх реєстрів учених інших ділянок знань, наприклад, до «Енциклопедії історії України», крім істориків, потрапили математики, матеріалознавці, фізики, мовознавці, літературознавці та інші, здобутки яких сягали світового або національного рівня (зокрема Граве Дмитро Олександрович [3, т. 2, с. 183], Патон Борис Євгенович [3, т. 8, с. 89—92], Патон Євген Оскарович [3, т. 8, с. 92—94], Тимошенко Степан Прокопович [3, т. 10, с. 79—80]), до «Юридичної енциклопедії», окрім правознавців, — історики, літературознавці та науковці інших галузей, які були визначними державними діячами (Драгоманов Михайло Петрович [11, т. 2, с. 300—302], Франко Іван Якович [11, т. 6, с. 303—304]), «Українська Літературна Енциклопедія», окрім письменників і літературознавців, вміщує статті про мовознавців, оскільки розглядає їх як популяризаторів української словесності (Бевзенко Степан Пилипович [7, т. 1, с. 139—140], Наконечний Микола Федорович [7, т. 3, с. 451]), про вчених інших галузей знань, які також займалися літературною діяльністю (Амосов Микола Михайлович [7, т. 1, с. 53], Засць Василь Корнійович [7, т. 2, с. 228]), енциклопедії «Азбуковник» (Абрамович Дмитро Іванович [1, т. 1, с. 14], Багмут Йосип Адрианович [1, т. 1, с. 199—200]) та «Українська мова» (Русановський Віталій Макарович [8, 1-е вид., с. 526], Щурат Василь Григорович [8, 1-е вид., с. 741]) — про науковців, які займалися як літературознавчими, так і мовознавчими дослідженнями.

ми, «Шевченківська енциклопедія» (Бажинов Іван Денисович [9, т. 1, с. 299—300], Ернст Федір Людвигович [9, т. 2, с. 511—512]) — про літературознавців та мовознавців, які вивчали життєвий та творчий шлях чи особливості мови Т. Шевченка, енциклопедія «Мистецтво України» — про істориків, філологів тощо — дослідників мистецтва (Василенко Віктор Михайлович [5, т. 1, с. 286]). «Шевченківська енциклопедія» (Гельдієва Ширінджемал [9, т. 2, с. 57]), «Українська Літературна Енциклопедія» (Єпхіїв Татари Асланбекович [7, т. 2, с. 185—186]), енциклопедія «Українська мова» (Кочиш Мігай [8, 1-е вид., с. 258]), «Юридична енциклопедія» (Радбрух Густав Ламберт [11, т. 5, с. 221—222]) розміщують значну кількість статей-персоналій про іноземних учених, які, на їхню думку, здійснили внесок у ту чи іншу галузь знань (залежно від видання) України. «Зрозуміло, що такі критерії певною мірою є розмитими. Тому чимало читачів не знайдуть в “Енциклопедії історії України” статей про осіб, які, на їхню думку, повинні там бути, або, навпаки, знайдуть розповіді про осіб, яких, за їхніми власними критеріями, там бути не повинно», — чітко декларує у своїй передмові «Енциклопедія історії України» [3, т. 1, с. 6]. «Географічна енциклопедія України» зазначає, що у виданні міститься інформація про «українських учених — докторів географічних наук, професорів, а також осіб, які мають звання заслужених діячів науки УРСР, лауреатів Державної премії УРСР або премій імені видатних учених у галузі географії, заслужених учителів УРСР» [2, т. 1, с. 5], хоча з невідомих причин багато докторів географічних наук є відсутніми (наприклад, Алмазов Олександр Маркович — доктор географічних наук від 1961, лауреат Державної премії УРСР у 1972).

У всіх зазначених вище енциклопедіях, окрім «Азбуковника», подано як прізвище та ім'я, так і по батькові (ПБ). Усі енциклопедії ставлять у прізвищі наголос, крім того ж «Азбуковника». Характерним є розміщення в круглих дужках після заголовка (ПБ) справжнього прізвища або навпаки — псевдоніма, дат народження та смерті.

В «Українській Літературній Енциклопедії», «Шевченківській енциклопедії», енциклопедіях «Мистецтво України», «Українська мова», «Географічній енциклопедії України», «Юридичній енциклопедії» місця смерті та народження знаходяться в дужках біля дат, у «Азбуковнику» та «Енциклопедії історії України» — у тексті. У переважній більшості енциклопедій дати подаються спочатку за старим, а у дужках — за новим стилем, у «Енциклопедії історії України» — навпаки, у «Географічній енциклопедії України» та «Азбуковнику» лише за новим. Подання у статтях лише нового стилю є необґрунтованим, оскільки та чи інша дата до наших часів може дійти невизначеною (старий чи новий стиль). Порушують усі усталені енциклопедичні принципи розміщення в дужках старого стилю після нового, вказівка на місце народження та смерті в текстовій частині (енциклопедична стаття повинна бути якнайповнішою, але лаконічною).

Нормою для радянських довідкових та енциклопедичних видань було зазначення станової, державної та національної (це навіть декларовано «Українською Літературною Енциклопедією») приналежності, що свідчить про ідеологічну спрямованість. Останні дві повинні були в першу чергу підкреслювати масштаб

внеску в науку та яке значення — всесоюзне чи республіканське — має персоналія. У тексті статті писали, з якої родини науковець походить (наприклад, в «Українській Літературній Енциклопедії» зазначено, що Афанасьєв-Чужбинський Олександр Степанович народився «в сім'ї дрібного поміщика» [7, т. 1, с. 99], Галан Ярослав Олександрович — «в сім'ї службовця» [7, т. 1, с. 378]). Вказівка на пролетарське походження немовби характеризувала вченого з кращого, позитивного боку. В «Українській Літературній Енциклопедії» були визначення «український радянський...» (Бажан Микола Платонович [7, т. 1, с. 109—110]), «український і російський радянський...» (Білецький Олександр Іванович [7, т. 1, с. 178—179]; його сини Андрій [7, т. 1, с. 178] та Платон [7, т. 1, с. 179] — «український радянський...»), «український...» (Єфремов Сергій Олександрович [7, т. 2, с. 191], визначення «радянський...» відсутнє, напевне, тому, що він був репресований радянською владою), «російський і польський...» (Бодуен де Куртене Ян [7, т. 1, с. 203—204]). Розписані у тому ж дусі й статті у «Географічній енциклопедії України». Цікаво, що в третій томах «Географічної енциклопедії України» та «Української Літературної Енциклопедії», які вийшли у 1990-х рр., у визначеннях уже не значиться «радянський...». Важливою зміною останніх томів цих видань є те, що вже не вказується й членство в КПРС.

Розмитими та непослідовними є критерії визначення національності чи державної приналежності й у сучасних енциклопедіях, виданих нещодавно. «Шевченківська енциклопедія» визначала національність (? державну належність) для всіх: «український історик і громадський діяч» Багалій Дмитро Іванович [9, т. 1, с. 293], «український літературознавець і критик» Гром'як Роман Теодорович [9, т. 2, с. 184—185], «російський історик, літературознавець...» Державін Микола Севастьянович [9, т. 2, с. 317] (народився в Україні, закінчив Ніжинський історико-філологічний інститут, але через те, що він працював у Росії, укладачі помилково зарахували його до російських учених), «хорватський письменник, літературознавець» Есіх Іван [9, т. 2, с. 512—513]; «Енциклопедія історії України» вибірково: «український і російський історик...» Афанасьєв-Чужбинський Олександр Степанович [3, т. 1, с. 153], «український мистецтвознавець...» Білецький Платон Олександрович [3, т. 1, с. 278—279], нічого не зазначено в статті про Вернадського Володимира Івановича [3, т. 1, с. 484—485] та Даниленка Віктора Михайловича [3, т. 2, с. 287—288]. Те ж саме стосується й «Юридичної енциклопедії» та енциклопедії «Мистецтво України» — вони намагаються класифікувати за цією ознакою, повторюючи помилки своїх радянських попередниць. Усі енциклопедії, крім «Української Літературної Енциклопедії», своїх принципів щодо цього не декларували. «Шевченківська енциклопедія» лише згадала про обов'язкове зазначення національної приналежності. «Азбуковник», який вийшов за межами України, ділив науковців на «підсоветських» (Бабишкін Олег Кіндратович [1, т. 1, с. 192]) та «екзильних» (Білецький Леонід Тимофійович [1, т. 1, с. 342—345]), були випадки позначення приналежності до тієї чи іншої території України («закарпатський літературознавець...» Балега Юрій Іванович [1, т. 1, с. 229—230], «галицький...» учений Бандрівський Дмитро Григорович [1, т. 1, с. 231—232]), що є також «пере-

гином», як і в радянських виданнях (дореволюційні, репресовані вчені не класифікувалися; деяких не зараховували до жодної з цих категорій з невідомих причин, наприклад, Бернштейн Михайло Давидович [1, т. 1, с. 287—294], до речі, про цього літературознавця, який працював більшу частину життя в Інституті літератури АН УРСР, надруковано й невинувато завелику статтю). Не зрозумілим є те, що «Енциклопедія історії України» та «Мистецтво України», незалежно від значимості науковців, одним пишуть походження, а іншим — ні. Видана в радянський час «Українська Літературна Енциклопедія», наприклад, цим підкреслювала пролетарське походження.

Непослідовними в зазначенні ступенів та звань виявилися всі енциклопедії. «Юридична енциклопедія», «Азбуковник», «Мистецтво України», «Українська мова», «Українська Літературна Енциклопедія» у дефінітивній частині разом з визначенням фаху подавали вчене та почесне звання, науковий ступінь. «Географічна енциклопедія України» та «Українська Літературна Енциклопедія» у академіків, членів-кореспондентів АН УРСР чи СРСР намагалися взагалі не зазначати науковий ступінь, хоча всі вони були докторами або навіть лише кандидатами наук. «Енциклопедія історії України», «Шевченківська енциклопедія» відмежовують фах від ученого та почесного звань, наукового ступеня. «Енциклопедія історії України» історикам намагається називати теми кандидатської та докторської (Ісаєвич Ярослав Дмитрович [3, т. 3, с. 536—537]) або лише докторської (Ткаченко Василь Миколайович [3, т. 10, с. 100]) дисертацій у тексті, у більшості науковців інших галузей взагалі не вказує навіть наявність ступеня. У ній подається числова кількість написаних ученим праць чи підготовлених кандидатів. Точні назви дисертацій трапляються в статтях про науковців також у «Азбуковнику».

Спільним для всіх енциклопедій є те, що характеристика основної діяльності персоналії подається у тексті після біографічної довідки. Повніше викладає наукову діяльність кожна галузева енциклопедія про вчених своєї галузі (про науковців державного значення — більше, регіонального — менше), учені інших галузей досліджуються за тим критерієм, за яким вони потрапили до тієї чи іншої енциклопедії. Значним успіхом для «Енциклопедії історії України» та «Географічної енциклопедії України» є те, що вони єдині серед аналізованих енциклопедій вказують на те, які державні нагороди України та СРСР отримав науковець. Хоча «Енциклопедія історії України» незалежно від галузі знань в біографіях одних учених розписує нагороди СРСР (Бар'яхтар Віктор Григорович [3, т. 1, с. 197]), в інших обмежується фразою «Мав державні нагороди СРСР» (Артеменко Іван Іванович [3, т. 1, с. 128]), а «Географічна енциклопедія України» не завжди вказувала рік отримання нагороди. В «Українській Літературній Енциклопедії», «Шевченківській енциклопедії», «Юридичній енциклопедії», енциклопедії «Українська мова», «Енциклопедії історії України» прізвища вчених-іноземців також писали мовою оригіналу, хоча щодо цього критерію також був радянський підхід: мовою оригіналу не писалися прізвища представників країн колишнього (для перших двох томів «Української Літературної Енциклопедії» — тодішнього) СРСР, зокрема росіян, білорусів, казахів, молдаван (до речі, казахську чи молдовську (румунську) мови, як і, наприклад,

датську чи шведську мало хто знає в Україні). Відсутність написання мовою оригіналу імені (по батькові) також є необґрунтованим.

Переважає більшість енциклопедій намагалася прослідкувати родинні зв'язки. У статтях помітки про родичів робили «Енциклопедія історії України», енциклопедія «Українська мова»; зазначали лише в когось одного (переважно у дітей чи в постатей, діяльність яких, на думку укладачів, менш вартісна) — енциклопедія «Мистецтво України», «Юридична енциклопедія» (у статті про Грушевського Михайла Сергійовича [11, т. 1, с. 653—654] не зазначаються родинні стосунки, а в його брата Олександра [11, т. 1, с. 655] — так), «Українська Літературна Енциклопедія» (хоча в Драгоманових [7, т. 2, с. 101—103] батька і сина написано). Цікавим є аналіз подання академічних звань — академіка та члена-кореспондента УАН (Українська академія наук; 1918—21), ВУАН (Всеукраїнська академія наук; 1921—36), АН УРСР (1936—91), АНУ (Академія наук України; 1991—94), НАНУ (Національна академія наук України; від 1994), а також С.-Петербурзької АН (1724—1917), РАН (1917—25 та від 1991), АН СРСР (1925—91) та академій інших пострадянських держав. Назву академії у званні можна зазначати: 1) відповідно до року отримання звання (наприклад, за таким принципом у статті про Липського Володимира Іполитовича, який отримав звання 1919 р. та помер 1937 р., потрібно подавати «академік УАН»; у статті про Гасика Михайла Івановича, який отримав звання 1990 та нині працює у Національній металургійній академії — «академік АН УРСР»), 2) для науковців, які відійшли, залежно від року смерті, для живих — сучасна (за таким принципом у статті про Липського Володимира Іполитовича належить писати «академік АН УРСР», у статті про Гасика Михайла Івановича — академік НАНУ). Останній том «Географічної енциклопедії України» вийшов 1993, тому в ньому не могло трапитися написання «академік НАНУ», однак мали б писатися, зокрема, «академік УАН», «академік АН УРСР». У 1-му томі «Географічної енциклопедії України» (радянського періоду) у статті про Андрусова Миколу Івановича (помер 1924; [2, т. 1, с. 42]) зазначено «академік Петерб. АН з 1914, акад. АН УРСР з 1920», у статті про Броунова Петра Івановича (помер 1927; [2, т. 1, с. 130]) — «чл.-кор. Петерб. АН з 1914», у 3-му томі цього видання у статті про Тутковського Павла Аполоновича (помер 1930; [2, т. 3, с. 316]) подано «акад. АН України (з 1919), акад. АН Білорусії (з 1928)», про Шеляга-Сосонка Юрія Романовича (нині працює в Інституті ботаніки НАНУ; [2, т. 3, с. 444]) — «акад. АН України з 1990», про Шмідта Отта Юлійовича (відійшов 1956; [2, т. 3, с. 449]) — «акад. АН СРСР з 1935, акад. АН України з 1934». «Юридична енциклопедія» ці аспекти також не прослідкувала (наприклад: «Бабій Борис Мусійович — академік НАНУ» [11, т. 1, с. 178], хоча звання отримав 1972, а помер 1993; «Багалій Дмитро Іванович — академік УАН (1919)» [11, т. 1, с. 180] — якщо на момент отримання, то правильно, а якщо на момент смерті, то треба зазначати «акад. ВУАН»; «Вернадський Володимир Іванович — акад. РАН (1909)» [с. 336], хоча називалася РАН у 1917—25, від 1926 — АН СРСР, а помер Володимир Вернадський у 1945; «Грушевський Михайло Сергійович — акад. АН СРСР (1929)» [с. 653]; «Василенко Микола Прокопович — акад. ВУАН (1920)» [с. 309] — якщо на мо-

мент смерті, то правильно, а якщо на момент отримання звання, то має бути чітко зазначено «УАН»). Укладачі «Енциклопедії історії України» намагалися подавати цей аспект здебільшого на момент отримання звання, якщо назви змінювалися, то це зазначалося («Жулинський Микола Григорович — акад. АНУ (1992), від 1994 — НАНУ» [3, т. 2, с. 174]; «Вернадський Володимир Іванович — від 1909 — акад. С.-Петербур. АН, від 1917 — РАН, від 1925 — АН СРСР» [3, т. 1, с. 485]). Енциклопедія «Українська мова» обґрунтовано відштовхувалася від дати смерті (для нині живих зрозуміло, що однозначно пишеться акад. НАНУ). Отже, щоб уникнути плутанини, безглуздих повторів назв однієї й тієї ж установи доцільніше дотримуватися принципу, застосованого в енциклопедії «Українська мова».

Обґрунтованим є написання у біографічних статтях тих назв ВНЗ, які були актуальні на час навчання описуваних осіб. Те саме стосується і місця роботи: НДІ, ВНЗ тощо (у дужках можливе зазначення сучасної назви, якщо вона докорінно змінилася). Маса погрішностей залишилася через неврахування подібних нюансів у більшості енциклопедій. Показовим є те, що «Енциклопедія історії України» назви населених пунктів подає відповідно до адміністративно-територіального поділу, що існував у роки висвітлюваного в статті історичного періоду, та переважно додатково й за сучасним адміністративно-територіальним поділом. До цього ж прагнуть й укладачі «Шевченківської енциклопедії». Зазначення колишнього адміністративно-територіального поділу та старого стилю в датах надають статті характеру науковості, дають читачеві змогу відчутти дух епохи. Більшість енциклопедій наводить лише сучасний адміністративний поділ. В енциклопедіях радянського часу — «Українській Літературній Енциклопедії», «Географічній енциклопедії України» — біля назви населених пунктів союзних республік вказувалася лише область без зазначення республіки. Цікаво, що «радянський принцип» прослідковується й у статтях енциклопедії «Мистецтво України», яка вже вийшла у 1995. У всіх енциклопедіях не завжди вказувалося місце розташування роботи (ВНЗ, НДІ тощо). Біля іноземних населених пунктів енциклопедії обов'язково повинні вказувати область (воєводство) та країну, біля українських сіл, селищ міського типу та міст районного значення — район та область, біля міст обласного значення — область, біля обласних центрів не вказувати область.

Окрім «Географічної енциклопедії України», «Шевченківської енциклопедії» та енциклопедії «Українська мова», статті інших галузевих енциклопедій недоречно переповнено курсивами (терміни, про які будуть окремі статті в енциклопедії). Подекуди не послідовно в статтях-персоналіях закурсовано назви інститутів, книг, газет, журналів, урядів, товариств, а в «Історичній енциклопедії України» — навіть міст та містечок (селищ міського типу). Виникає питання, який було взято критерій і у зв'язку з тим, що енциклопедії курсують у статтях не всі слова, які будуть окремими гаслами. Зокрема в «Енциклопедії історії України» в статті «Адріанова-Перетц Варвара Павлівна» зроблено посилання на *Ніжин, С.-Петербург*, а Київ чомусь не закурсовано [3, т. 1, с. 42], хоча посилання на *Київ* міститься в статті «Антонович Дмитро Володимирович» [3, т. 1, с. 106]. Так само непослідовно й недоцільно роблять посилання «Українська Літературна Енциклопедія» та

«Юридична енциклопедія». Отже, порушується основне правило: вживати систему посилань «для забезпечення внутрішнього взаємозв'язку близьких за темою статей» (витяг з передмови «Географічної енциклопедії України») [2, т. 1, с. 5]. У «Азбуковнику» посилань взагалі не передбачено.

Спільним для всіх енциклопедій щодо викладу біографічної довідки, як і характеристики наукової діяльності, є те, що представників своєї галузі розписують повніше, інших — менше (наприклад, у «Юридичній енциклопедії» [11, т. 1, с. 653—654] та «Енциклопедії історії України» [3, т. 2, с. 232—235] є розлогі статті про Грушевського Михайла Сергійовича, а енциклопедія «Українська мова» [8, 1-е вид., с. 115] про нього дає коротеньку біографічну довідку, характеризує лише внесок у розвиток української мови та мовознавства). «Українська Літературна Енциклопедія» могла взагалі розміщувати неповні біографічні довідки (лише дати та місця народження, смерті, вища освіта), ширше характеризувала літературну діяльність, подекуди без особливого значення для літературного процесу України чи навіть її певного регіону. Для громадських і політичних діячів, провідних учених загальнодержавного значення енциклопедії застосовували вільний виклад, перемішуючи біографічні довідки з характеристиками наукової, громадської та політичної діяльності. В «Азбуковнику» статті тяжіють не до енциклопедичних, а до публіцистичних.

Різняться енциклопедії щодо зазначення наукових праць. Енциклопедія «Українська мова» намагалася подавати переважно перекладені (не мовою оригіналу) праці у текстовій частині (зазначали лише, якою мовою написана, чи самостійна, чи у співавторстві, вказували рік), іноді — під текстом (постатейна бібліографія). «Юридична енциклопедія» подавала назви опублікованих праць у тексті статті українською мовою, указуючи рік виходу (не мовою оригіналу), а постатейна бібліографія (мовою оригіналу) мала швидше винятковий характер (Грушевський Михайло Сергійович [11, т. 1, с. 653—654], Бердяєв Микола Олександрович [11, т. 1, с. 222]). «Географічна енциклопедія України» праці подавала окремо мовою оригіналу (російською й українською; на жаль, іноземні географи не подавалися, що ускладнює аналіз) із зазначенням року та місця видання, у співавторстві чи самостійно. Однак праці наявні не у всіх географів, а у яких є — то досить мало (2—3). «Енциклопедія історії України», як і «Географічна енциклопедія України», намагалася виносити праці окремо мовою оригіналу із зазначенням року та місця видання, у співавторстві чи самостійно. У деяких учених, не істориків, праці взагалі не подаються (Бар'яхтар Віктор Григорович [3, т. 1, с. 197]) або подаються одна—дві (Атрощенко Василь Іванович — «Проблема зв'язаного азоту. К., 1969» [3, т. 1, с. 151]). У науковців, діяльність яких переплітається з громадською, літературною та політичною, праці могли зазначатися мовою оригіналу з роком, але без місця видання у тексті. «Українська Літературна Енциклопедія» подає праці в тексті в перекладі лише із зазначенням року видання, але в окремих статтях ті ж праці мовою оригіналу із зазначенням року та місця видання подає у постатейній бібліографії, виділялися окремо збірні видання (наприклад, серед праць Кримського Агатангела Юхимовича — «Твори. Т. 1—5. К., 1972—74» [7, т. 3, с. 60]). Твори чи

праці тих науковців, які відійшли до початку 20 ст., намагалися не перекладати. В «Українській Літературній Енциклопедії» праці азербайджанських, латиських, білоруських та ін. народів колишнього СРСР подано українською мовою, а не мовою друку. Енциклопедія «Мистецтво України» також перекладала назви праць та поміщала їх у тексті (однак не завжди вказувала місце видання чи журнал, у якому опубліковано статтю), важливі праці для мистецтва та збірні видання зносилися вниз мовою оригіналу із вказівкою на місце та рік видання.

Отже, наповнюваність енциклопедичної статті про науковця має певні закономірності незалежно від специфіки видання. Обов'язково зазначаються роки життя, місця народження і смерті, освіта, наукові ступені, учені та академічні звання, характеристика наукової діяльності тощо. Однак сам зміст та особливості наповнення можуть різнитися. Найраціональніші форми подання матеріалу ще треба уважно вивчати та аналізувати. Адже найстисліше та найоб'єктивніше донести до читача інформацію — основне завдання енциклопедичних видань.

Разом з тим незначні погрішності в аналізованих енциклопедіях не зменшують їхнє значення та необхідність. Головні заслуги «Географічної енциклопедії України», енциклопедії «Українська мова» та «Юридичної енциклопедії» в тому, що вони в своїх галузях стали першими повноцінними українськими енциклопедичними виданнями. Їх високо оцінили українські й закордонні фахівці. На «Географічну енциклопедію України» позитивні рецензії написали іноземний член НАН України А. І. Жуковський з Парижа («Фундаментальне видання» // «Український географічний журнал», 1994, № 3) і російські колеги з Москви В. С. Преображенський і Т. Д. Александрова («Географическая энциклопедия Украины» // «Український географічний журнал», 1997, № 1). У 2004 колектив укладачів «Юридичної енциклопедії» відзначено Державною премією України в галузі науки і техніки. Енциклопедія «Українська мова» двічі перевидавалася з доповненнями. Велике історичне, культурологічне, а за наповненням окремих статей і практичне значення має енциклопедія «Азбуковник», перший том якої вийшов майже 50 років тому далеко за межами України, на іншому континенті. Немовби її продовженням і водночас першим в історії України ґрунтовним національним енциклопедичним виданням з проблем художньої літератури стала «Українська Літературна Енциклопедія». Їй частково (мається на увазі її незавершений характер, а також ідеологічний критерій розміщення деяких персоналій і наповнення інформацією) вдалося висвітлити історію літературного процесу на етнічних українських землях, включити рідну літературу в світовий контекст. Без ідеологічних обмежень, з якісно іншими словниками Інститут історії України НАН України видав «Енциклопедію історії України» (порівняно з «Радянською енциклопедією історії України» [6]), а Інститут української літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України нині укладає «Шевченківську енциклопедію» (порівняно з «Шевченківським словником» [10]). На жаль через низку причин, зокрема і фінансових, відразу ж після 2-го тому припинилося видання «Азбуковника», після 3-го тому — «Української Літературної Енциклопедії», після 1-го тому — енциклопедії «Мистецтво України». Порівняно з іншими країнами, зокрема з Білоруссю та Росією, в Україні видано лише незначну

кількість галузевих енциклопедій, які містять, окрім загальних статей про різні поняття тієї чи іншої галузі знань, також статті-персоналії. Немає в Україні до тепер і національного біографічного словника. Тому ці пробіли поки що заповнює видання Інституту енциклопедичних досліджень НАН України — «Енциклопедія Сучасної України» [4], яка подає статті про усіх вчених, які мають ступінь доктора наук, вводить в історичний і науковий обіг інформацію про багатьох замовчуваних або з різних причин «забутих» науковців, подає уточнені біографічні дані. У першу чергу це стосується фізико-технічних, математичних, хімічних, біологічних наук. Серед авторів ЕСУ — всесвітньо відомі дослідники, визнані авторитети своїх галузей — провідні фахівці НАН України, галузевих академій, учені діаспори.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азбуковник. Енциклопедія української літератури. — Філадельфія, 1966. — Т. 1: А—Б. — 472 с.; 1973. — Т. 2: В—Г. — 536 с.
2. Географічна енциклопедія України: У 3 т. — К., 1989. — Т. 1: А—Ж. — 416 с.; 1990. — Т. 2: З—О. — 480 с.; 1993. — Т. 3: П—Я. — 480 с.
3. Енциклопедія історії України: У 10 т. — К., 2003. — Т. 1: А—В. — 688 с.; 2004. — Т. 2: Г—Д. — 528 с.; 2005. — Т. 3: Е—Й. — 672 с.; 2007. — Т. 4: Ка—Ком. — 528 с.; 2008. — Т. 5: Кон—Кю. — 568 с.; 2009. — Т. 6: Ла—Мі. — 784 с.; 2010. — Т. 7: Мл—О. — 728 с.; 2011. — Т. 8: Па—Прик. — 520 с.; 2012. — Т. 9: Прил—С. — 944 с.; 2013. — Т. 10: Т—Я. — 784 с.
4. Енциклопедія Сучасної України. — К., 2001. — Т. 1: А. — 824 с.; 2003. — Т. 2: Б—Біо. — 872 с.; 2004. — Т. 3: Біо—Бя. — 696 с.; 2005. — Т. 4: В—Вог. — 700 с.; 2006. — Т. 5: Вод—Гн. — 728 с.; 2006. — Т. 6: Го—Гю. — 712 с.; 2007. — Т. 7: І—Ді. — 708 с.; 2008. — Т. 8: Дл—Дя. — 716 с.; 2009. — Т. 9: Е—Ж. — 712 с.; 2010. — Т. 10: З—Зор. — 712 с.; 2011. — Т. 11: Зор—Как. — 712 с.; 2012. — Т. 12: Кал—Киї. — 712 с.; 2013. — Т. 13: Киї—Кок. — 712 с.; 2014. — Т. 14: Кол—Кос. — 768 с.; 2014. — Т. 15: Кот—Куз. — 712 с.
5. Мистецтво України. Енциклопедія: У 5 т. — К., 1995. — Т. 1: А—В. — 400 с.
6. Радянська енциклопедія історії України: В 4 т. — К., 1969. — Т. 1: Абазин—Державець. — 552 с.; 1970. — Т. 2: Державін—Лестригони. — 552 с.; 1971. — Т. 3: Летичів—Розкопки. — 576 с.; 1972. — Т. 4: Розлив—Яцкевич. — 576 с.
7. Українська Літературна Енциклопедія: У 5 т. — К., 1988. — Т. 1: А—Г. — 536 с.; 1990. — Т. 2: Д—К. — 576 с.; 1995. — Т. 3: К—Н. — 496 с.
8. Українська мова. Енциклопедія. — К., 2000 — 752 с.; 2-е вид., випр. і доповн.: 2004. — 824 с.; 3-є вид., доповн.: 2007. — 856 с.
9. Шевченківська енциклопедія: У 6 т. — К., 2012. — Т. 1: А—В. — 744 с.; 2012. — Т. 2: Г—З. — 760 с.; 2013. — Т. 3: І—Л. — 888 с.
10. Шевченківський словник: В 2 т. — К., 1976. — Т. 1: А—Мол. — 416 с.; 1977. — Т. 2: Мол—Я. — 412 с.; 2-е вид.: 1978.
11. Юридична енциклопедія: У 6 т. — К., 1998. — Т. 1: А—Г. — 672 с.; 1999. — Т. 2: Д—Й. — 744 с.; 2001. — Т. 3: К—М. — 792 с.; 2002. — Т. 4: Н—П. — 720 с.; 2003. — Т. 5: П—С. — 736 с.; 2004. — Т. 6: Т—Я. — 768 с.